

nako jasnim izrazima centralni savez, središnji savez i sl.

Jedan je od najvažnijih zadataka stila: sa što manje riječi izreći što više. Ni tu ne treba da idemo u krajnost, da zanemarujemo pravila o kongruenciji. O tome nam može posvjedočiti ovaj odlomak iz »Studentskog lista« (31. XII. 1952, str. 9.): Kako na Zagrebačkom sveučilištu ima preko stotinu studenata, to se potreba za jednim klubom u Požegi za ferijalnog raspusta očito osjećala. Ogleđajmo malo ovu rečenicu!

Glagol *imati* znači posjedovanje (a takav se konjugira) i postojanje (pa je tada u bezličnoj upotrebi). Na pr. Imam knjigu; ima u knjižari lijepih knjiga.

U spomenutoj rečenici iz »Studentskog lista« razabiremo ovu drugu funkciju glagola *imati*. Kad je tako, čudimo se, jer naše Sveučilište ima mnogo više studenata. Tek ćemo domišljanjem zaključiti, da na svim fakultetima Sveučilišta u Zagrebu studira sto Požežana.

Ili ogleđajmo slijedeći primjer iz »Vjesnika«:

Nadalje, velika je želja mještana, a u tome ih podupiru mnogi stručnjaci, da se novi autoput Rijeka-Zagreb izgradi preko Ravne Gore, čime bi se znatno skratila, te izbjegli mnogi zavoji i veliki usponi od Vrbovskog do Kupjaka. (»Vjesnik«, 25. I. 1953.)

Što bi se skratilo? Selo Ravna Gora sigurno ne. Skratio bi se autoput, koji zovemo i autostradom. Zbog toga se riječ skratila odnosi na autostradu. Ovdje se zbrka jasno vidi, ali ipak ima velikog utjecaja na smisao rečenice.

Ovi primjeri neka posluže kao dokaz, da se kod nas još uvijek ne mari dosta za lijepo pisanje. Naše svakidašnje izražavanje ne strada samo od gramatičkih nepravilnosti. Njima se kao jednako velika opasnost pridružuje i slab izraz, koji je kadikad posljedica gramatičkih pogrešaka, ali se javlja i u gramatički ispravnim konstrukcijama, koje nisu međusobno pravilno povezane. Zbog toga se nameće

zahtjev za njegovanjem čistoga stila i u našem svakidašnjem životu.

Josip Vončina

SLOVENAČKI ILI SLOVENSKI?

U 1. broju »Jezika«, u odeljku »Pitanja i odgovori«, dr. J. Ham je objasnio da je bolje govoriti *slovenski* nego *slovenački*, pa je radi potpunijeg opravdanja svoga mišljenja uzeo u obzir i reč *slavenski*, smatrajući da je ona bolja nego *slovenski* kad znači ono što pripada Slovenima (Slavenima).

Ne bi se moglo reći da su razlozi kojima je J. H. potkrepio svoje mišljenje potpuno uverljivi i neoborivi. Da vidimo prvo kako stoji stvar s pridevima *slovenski* i *slovenački*. Po njegovu mišljenju, Hrvati treba da upotrebljavaju pridev *slovenski* za ono što pripada Slovincima, zato što su im oni neposredni susedi, a Srbi mogu govoriti *slovenački*, jer im nisu susedi. Po zakonima našega jezika, zajedničkog i srpskog i hrvatskog, prisvojni pridev za imenicu *Slovenac* može biti samo *slovenački*, onako isto kao što je od *Sremac* pravilno načinjeno *sremački* (*sremski* je od *Srem*), od *Obrenovac* *obrenovački*, od *Babogredac* *babogredački* i sl. A pridev *slovenski* je načinjen od imenice *Sloven*, pa ne može ni značiti nešto što pripada Slovincima. A ako Slovinci taj pridev upotrebljavaju u tom smislu, to je njihova stvar, koja ne može vredeti za one koji govore i pišu srpskohrvatski, čak ni za Hrvate, mada su oni neposredni susedi Slovincima. Jer ako bismo se u ovakvim stvarima rukovodili susjedstvom, moglo bi kome pasti na um da Hrvati ne treba da kažu *Rim*, već *Roma*, pošto tako kažu njihovi neposredni susedi Talijani, ili da Srbi kažu *bugarski* kao njihovi susedi Bugari, ili *elinikos* kao Grci.

U pogledu značenja i upotrebe prideva *slovenski* utoliko manje treba da se ugledamo na Slovence što je on načinjen mnogo pre nego imenica *Slovenac*, još u praslavenskoj zajednici, i označavao je ono što pripada *Slovenima*. On je zapisan i u

severnoj Rusiji, i u Poljskoj i Pomoranimi (u obliku *slovinski*) i u Makedoniji VIII. veka, i u Moravskoj, pa i u slovenačkoj oblasti. Sa stvaranjem nacionalnih država, opšteslovenski naziv naroda zamenjen je drugim, pa je i pridev *slovenski* dobio značenje onoga što pripada svima Slovenima. Samo kod onih Slovena koji nisu imali svoju posebnu državu i imenica i pridev zadržani su i dalje, dobijajući nešto promenjeno značenje, negde i oblik. To se desilo kod Slovaka, Slovenaca i jednog plemena poljsko-kašupske slovenske grane. Čak su i hrvatski kajkavski pisci XVII i XVIII veka svoj jezik zvali *slovenskim*, za razliku od *hrvatskog*, kako su zvali štokavski dijalekt.

Prema svemu rečenom, u sporu oko reči *slovenački* i *slovenski*, svi razlozi govore za prvi naziv. Jer neprimodno je da Hrvati upotrebljavaju slovenačku reč, a ne upotrebljavaju »srpsku« odnosno srpskohrvatsku, kad sa Srbima govore isti jezik, samo zato što su neposredni susedi sa Slovenima. Pa oni su susedi i sa Slovacima u Slavoniji i Vojvodini, a ipak kažu *slovački*, a ne *slovenski*, kako kažu Slovaci, za svoj jezik. Možda zato da ne bi bilo nesporazuma. Ako je nesporazum razlog, mnogo je veći nesporazum kad Hrvati upotrebljavaju reč *slovenski* u smislu *slovenački*, a svi ostali jugoslavenski narodi u smislu *opšteslovenski*. Nikakvog nesporazuma ne može biti ako se od imenice *Sloven* načini, po zakonu našega jezika, *slovenski*, od *Slovenac* *slovenački*, a od *Slovak* *slovački*. To razume i Hrvat, i Srbin, i Crnogorac, i Makedonac, a Slovenac, ako ne razume, neka pogleda u rečnik.

Da pogledamo sad kako stvar stoji s rečima *Sloveni* i *Slaveni*. Po mišljenju J. H., Hrvati ne treba da govore *Sloveni*, kako govore Srbi, već *Slaveni*, zato što i svi strani jezici imaju u toj reči koren *slav*, a svi istaknuti hrvatski pisci upotrebljavali su reč *Slaveni*, od Senoe do T. Ujevića, dok Srbi, »čini se, ne bi imali volje da se odreknu onih oblika na koje su se u svojoj književnosti navikli«. Možda bi se, po

njemu, mogao usvojiti i oblik *slovenski*, pa bi se tako otklonio mogući nesporazum, jer bi *slovenski* zamenilo *slavenski*, a *slovenski* bi značilo *slovenački*.

Istoriski je neosporno dokazano da su se svi narodi koji govore jezicima srodnim s našim nekad zvali *Slovenima*; ne samo dok su živeli u teritorijalnoj i etničkoj zajednici, već i docnije, pošto su se nastanili u svojim novim postojbinama, oni su većinom zadržavali to ime sve dok ga nije zamenio državno-politički naziv. Tako su i Slovenci zadržali to ime sve do XVI veka, pa se i danas tako zovu u venecijanskoj oblasti. Od imena *Sloven* nastavkom *-ec* postalo je *Slovenec*, što je označavalo Slovenina muškoga pola, prema reči *Slovenka*, koja je označavala žensko lice istoga naroda, onako isto kao što ima *gorjanec* prema *gorjanka*, *sivec* prema *sivka*, i u našem jeziku *Sremac* prema *Sremka*, i sl. Upotreba prideva *slovenski* u značenju *slovenački*, naročito u vezi sa slovenačkim jezikom, novijeg je datuma. Sve do početka 19. veka malo je upotrebljavano današnje opšteslovenačko narodno ime, već pokrajinski nazivi, naročito *Kranjci*, kako i danas u našim zapadnim krajevima zovu Slovence. A kad su Slovenci počeli upotrebljavati pridev *slovenski* u značenju *slovenački*, oni su morali naći neki drugi pridev koji bi kazivao ono što pripada svima Slovenima. I oni su toga radi uzajmili gotovu reč, ali ne od svojih neposrednih suseda Hrvata pridev *slavenski*, već od Čeha *slovanski*, možda zato što je ova reč bliža i opšteslovenskom nazivu i njihovom slovenačkom, jer joj je u osnovi slov-.

Ne upuštajući se u objašnjavanje porekla reči *Sloveni* i *Slaveni*, jer je to pitanje još nerešeno, iz dosadašnjega izlaganja vidimo da svi drugi nama srodni narodi, osim Rusa, upotrebljavaju reč za taj pojam s osnovom *slov-* (Poljaci *Slowjan-Słowjanski*, Česi, Slovaci i Slovenci *Slovan-slovanski*, Lužički Srbi *Slowjan-słowjansky*, Srbi Makedonci i Bugari *Sloven-slovenski*, stari dalmatinski i dubrovački pisci *Slovin-*

slovenski). Samo su Hrvati uzeli, povodeći se za strancima, reč *Slaven* i od nje pridev *slavenski*, kolebajući se u poslednje vreme između njih i kovanica *Slovjen-slovenski*, a odbacujući *Sloveni* i *slovenski*, da ne bi bilo nesporazuma. Ranije smo videli da nema nikakvog nesporazuma ako se pridev *slovenački* upotrebi za ono što pripada Slovincima; a protiv usvajanja reči *Sloveni* i *slovenski* nema nikakvih objektivnih razloga. Jer je prirodnije da i Hrvati upotrebljavaju ove reči kako ih govori većina slovenskih naroda i najveći deo Jugoslovena, a ne kako ih govore stranci, Nemci, Talijani i Francuzi. A što se tiče kovanice *Slovjeni* i *slovenski*, koje bi doista bile pravilne izvedenice od praslavske *Slovene*, one bi bile nepotreban anahronizam, jer danas više ne deluje glasovni zakon o prelazu starog *ě* u *e*, *i*je ili *l*, isto onako kao što *l* na kraju sloga i reči ne prelazi više u *o*, tako da govorimo ne samo *kanal*, *đeneral*, već i *bol*, *školski* i sl. Uostalom, ako treba »srpsku« reč *Sloveni* pretvoriti u »hrvatsku« jekavsku *Slovjeni*, tobož zamjenjujući *ě* sa *je*, zašto se to ne čini i sa slovenačkom reči *slovenski* (u smislu *slovenački*), kad je i u njoj bilo *ě*?

Zaključak. Svi naučni razlozi govore za to da svi koji govore i pišu hrvatskim ili srpskim jezikom upotrebljavaju samo pridev *slovenački* kao reč kojom se kazuje pripadanje Slovincima, napr. *slovenački jezik*, a kao zajedničko ime svih srodnih nam naroda da upotrebljavaju reč *Sloveni* i pridev *slovenski*. Jer mnogo je logičnije i za jedinstvo književnog jezika opravdanije upotrebljavati reči koje su pravilno načinjene po zakonima toga jezika i kojim govori većina Jugoslovena, nego odbacivati ih kad to ne može biti opravdano nikakvim naučnim razlozima.

Miloš S. Moskovljević

OSVRT NA MOSKOVLJEVIĆEVE ZAKLJUČKE

Uredništvo je donijelo članak uvaženog jezičnog stručnjaka Miloša S. Moskovljevića po načelu slobodne izmjene misli,

premda se ne slaže ni s njegovim sadržajem ni s njegovim tonom. Nije tačno, da je J. H. tvrdio, da mi govorimo *slavenski* zato, što tako govore stranci, kao što nije tačno ni to, da posvojni pridjev od imenice *Slovenac* može biti samo *slovenački*. Da je sve onako, kako M. S. M. hoće, to bi moralo vrijediti i za druge, pa bi i Rusi svoje *slav-* morali promijeniti u *slov-*, a *makedonski* se jezik više ne bi smio zvati *makedonski*, nego *makedonački*, *slavonski* se dijalekti ne bi smjeli zvati *slavonski*, nego *slavonački*, a *kajkavski* bi pisci postali *kajkavački*, a ne *kajkavski*. Prema tome otpadaju i »naučni« razlozi, na koje se pisac poziva, a što se opet »logike« tiče — Rešetar je još prije trideset godina pisao, »da od *Jugoslavija* može logički i gramatički da bude samo *Jugoslaven*« (pa će prema tome i pridjev od te imenice biti *jugoslavenski*).

U vezi s člankom prof. Moskovljevića valja istaći i to, da je već polazna točka, s koje polazi pisac, pogrešna. U području jezika nema pri pravilnim tvorbama ni diktiranja ni nametanja. Jezik nije matematika, pa se pored *hercegovački*, *njemački* i sl. govori i piše i *bosanski*, *makedonski*, *dalmatinski* i sl. Pa kad je dakle J. H. rješavao, ovo pitanje u okviru njegove upotrebe u hrvatskoj književnosti od Gajevih vremena do danas, tada on nije imao namjere da nešto propisuje za upotrebu u srpskoj književnosti. Jer ne smijemo se varati: premda nam je narodni jezik isti, ipak su se u književnostima dvaju naroda, Hrvata i Srba, razvile neke različnosti, koje zbog različitog razvitka i prilika imaju pravo da žive u okvirima svojih književnosti, dokle god korisno vrše svoju funkciju. I upravo je u protivnosti s modernim lingvističkim načelima, ako tko na osnovu upotrebe u jednoj književnosti pobija drugačiju upotrebu u drugoj književnosti. Tom pogrešnom metodom M. S. M. došao je do sasvim pogrešnog zaključka, koji pobija i književna i govorna praksa na hrvatskoj strani. Tvrdnja, da »svi koji govore i pišu hrvatskim ili srp-